

գարեբէր է վեր անշաշափելի մնացած հայ ծէսն ինչ-պիսի խաչ ու խաթի կը յարուցանէ զոգրէք հետադարձութիւնը զորին զորին առջին... մանուշակը թւապէտք երբ խոտափախել որ այս համառօտ տեսնուած թնեմն կարելի է ինչ ինչ անծանօթի եղած բան ըստաւորել: Յ. Յօգուածագրին իր այս աշխատանքով թման համար օգտուած էր քի մանուշակը ժամանակագրութեանց հին հրահանգներէն, ձեւագրութիւններէն: Առ այսօր է համառօտ ընդհ. տեսնուած թնեմն է զարմանալի... երաշխափն քործելը, ունի յայտնելու իշխանութեան իմ մանուշակը... (Թուաւ 123) մասին: Գարեբէր շարահաններու տարաշափութեան վրայ կը խօսի, անոնց մէջ երբեք տեսնուած չէր, չէր: Ինչպէս կամ ինչպէս է լսուած շարահան գնահատելով: Բայց թէ «Եղբայր շեշտեմն երաշխափն իման խաղերին առնուած են լուսաւոր գանձերու համար, այդ հնացեալ եւ անհիմն են թարգմանութիւն մը, որ այսօր չունի այլ եւս իր պաշտպանները...» Համեմատութեամբ աւելի ընդգրծակ կը խօսի ժամերգութեանց մասին: Օգտուած էր զգուշութեամբ թէ, գարեբէր սկիզբները մեր անհնար պատմութիւն օրհնութեան վերջը գործածուած էր: Ինչպէս, իսկ Որդի Գարեբէր է Հասարակ խաղութեան ժիւ: Գարեբէր վառն աւելցան եւս: Այդպէս թման ինչպէս խաղեր յարուցանելը ըստ մեր բարձրագոյն աւելարդ է, վառն զի աղբէն մեր գործածած շարահաններուն վրային շափակով կրնանք վճռել ապահովագրութեամբ, շարահան յօրինակներու կարելին կարող է ունեցած պիտի ըլլայ տան վերջը «ալելուիա», կցելը կամ չկցելը: Թմեւ այս ալ տաղը է թէ օտար ձեւերին եւս շարահան խաղեր տեղի ունենան ինքնամոռուած են: Ըստ գրեցեմնին իմանալով «շափակ», կարծեցեալ շարահաններուն մէջ (որոնք ըստ Գ. Խաչկունցի մինչեւ ժ.Ա. դար տեսած են) տեսնուած անշափակցութեամբ, որ իրապէս շափակն եղողներն շատ աւելի են թուում: Թմող տանք թուրքերին անհմատ մնացած կամ անկատար մնացած զորքերը... Ինչպէս անոնք Սեւ մարզը իր «Փահաճութեան խրեւրդին» խորագրով (Էջ՝ 242—50) յօդուածով վերջգրիմանով Սեղագրան Երեստ. աղբային տան յանգեցնելը այն ինչին վրայ դրած մէկ զգրելն է: Խմագրագրութեան գրած է «Ի իջ Ներսիսեան զգրանցի պատմութեանց» (Էջ՝ 251—59), զգրագրութեան վրայութեան մասին ծագած ինչ ինչ խրեւրդը լուծուել: Բժ. Տ. Տեղանքանցի սկսած է թարգմանել Գեօթիէ մէջ թատերապիւր — «Տորգուատ Զատ» (Էջ՝ 260—82) մաքուր ուսումնասիրութեամբ: Պատմական ժամերը կը սփռի նախ գնահատան ինքնագրու վրայ գրուած նամակներով (Էջ՝ 282—90), Գ. Ա. Տեղ Միգրեան փորձած է Գրել (Էջ՝ 290—316), սակայն ներուկ մը ինչ ինչ գրանցելու համար որոնել արժէք չունի, այլ կողմնակարծութեամբ գրուած պատմագրութեան մէջ է, որ գրագրութեամբ շատ ջուղակ հետաւորութեանը իմաց ունենալ՝ հասարակութեան միջոց ծուռ ու խաղաղ զգալագրութեամբ նախապաշարելով: Տեղագրութեան վերաբերյալ մարդը, յօդուածը մեղմ մաս ընտել

գրառել որ կենայ զմեզ շատ հեռուները տանիլ... Սաղաթն ապագայի կ'աղերից հաս ժողովրդներս՝ շնչա- տել, որ Գերտուխիւնը կամ առհասարակ ծննդա- թուծիւնը՝ կործին հետ չկործերու չէ... ասա կեա մը՝ որուն մեր ազգին գրառէա դասուն մեծ մասը մտադրի երգած է ևս այն . որ վաղուց հետեւ Մարտ գրուիցանց բաժնին մէջ կը տեսնեիր Սո- Նազարեանցի նամակները (317—24) Պ. Ն. Բա- րաւմեանի մասնադաստիակներ (էջ՝ 324—44)։ Իսկ «այլ եւ այլ.ք» որ մէջ յիշուելու արարածի է Ի մա- նասորի Պ. Ն. Տէր Միքէիւնանի «Լուսայ» ու անցեալ թուական մէջ գրած «Շիրակաւանու ժողովուրդ» յօ- ւածքին կապուածութիւնն ընդգէմ «Բազմա- մկէն»։ Ըստ մեզ շատ գտնարեւ է առ այսմ՝ Յ. Օսեանցւոյ եւ Յ. Մանազկերտցւոյ նոյն կամ տարբեր անձեանորութիւնը ըլլալուն մասին վեր- նախա որոշ վճիռ էլ տալ, մանաւանդ եթէ միմ- րանք ըլլանք որ մինչեւ անգամ Մանազկերտի ժողովուրդ գոյութիւնը հաստատ հիման վրայ յեղած է։ «Յաւերեանն ինչ մէջ արարեալ կը շարունա- կուի Կաւթեանն Արիտ», արգել կ'արնելու Ս. Ժա- ռդադ (էջ՝ 33—48) աշխատանքութիւնը. իսկ Յ. Մուշէ վրդ.՝ «Կոյր երաժշտը» Թարգմանութիւնը (էջ՝ 113—206) կը վերջնայ ներդաշ թուով։

4. Գ. Գալստյան:

ՀԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՐՔԻՐՆԵ

Վիեռնա, 31 Մարտ 1901:

Անգղիա-Տրանսիլանա: Անգղիոյ նոր
թագաւորը փետր. 25ին Գերմանիա այցե-
ւեց, իսկ իշուռը ըլլայր տեսնելու, ընդ նմին
խորհուրդարմէ այցելութիւն ընելով Գերման-
իոյ կայսրն, որ ամապապար էր Կրոնշթերգի
քով Փրիդրիխնոճ ղդեակը, զինքն ընդու-
նելու համար, որմէ ետքը շուտով Բերլին
դարձաւ թագաւորն իւր քրոջ հետ առան-
հին թողլով: Ժողովուրդը շատ պաղ ընդու-
նելու թիւն ըրաւ, թագաւորին, որ քանի
մ'օրէն՝ առանց Բերլին շօշափելու, ուղղակի
նոր դարձաւ: Հետեւաբար, այս այցելութիւնն
քաղաքապախն տնտեսութեան մը նկարագիրը
չէր կրնար ունենայ:

Բուրբերուն մասին տարածուած քիչ շատ ճակտող լուրերը հաստատուեցան այնու, որ Դէվէտի ի Գէփլէնդ յարձակումն բոլորովին անյաջող ելք ունեցաւ, եւ Բուրք աստիպուեցան դարձեալ իրենց հին վայրերն ապաստանելու, միշտ փոքրիկ ընդհարումներ ունենալով Անգլիացացոյց հետ, մերթ յաջող, մերթ անյաջող. սակայն Դէվէտ գիտցաւ, որ միշտ զինքը պաշարել ուզող թշնամիէն ոչ

միայն ճողորպը՝ այլ ևս իւր այժմուկայանը՝ լիով մթոյ մէջ ծածկել: Բուրերուն համակրողները, վայրկեան մը սկսան վախնալ, երբ հաստատուեցաւ Բոթայի եւ Կիւնըրի միջեւ հաշտութեան մասին բանակցութեան լուրը: Այս բանակցութեան մասին անգղ. հեռագիրն երկարատեւ լուռ մնաց, եւ շաբաթներ վերջ յանկարծ լսելի եղաւ Բոթայի Անգղիացւոց առաջարկած պայմանները մերժած ըլլալը, որ աշխարհ ամենայն զարմացուց եւ որմէ տեսնուեցաւ թէ Բուրերն անձնատուր ըլլալու վրայ մտածելէն դեռ շատ հեռու են: Այս գիտակցութիւնն անգղիական ժողովրդեան վրայ շատ վատ տպաւորութիւն թողուց, զոր միշտ կը պարարեն Զէմբրէյն եւ իւրայինք, պատերազմին մօտ օրերն առաքարտնջուն սին յուսով: Ռազմական մեծ նշանակութիւն ունեցող քայլեր առնուլ, ճակատներ տալ չկարենալով, Բուրերն ըստ պահանջելոյ հարկին բազմաթիւ փոքր խմբերու կը բաժնուին, յարմարաթիւ դարձեալ միանալու համար: Այսպէսով կը մեկնուին այն լուրերը. որոնց համեմատ Դէվէտի քով գտնուած 8000 հոգիէն հագիւ 1500, ապա 300 հաւատարիմ միայն մնացած ըլլան իրենց զօրավարին հետ իւր փախստեան միջոցին: Բաց աստի Դէվէտ կրցաւ իւր բանակը միացընել Բոթային հետ, որմէ ետեւ ուրիշ հաստատուն լուր մը կարելի չէ եղած առնուլ Բուրերուն առած քայլերուն վրայ:

Առաւորիոյ Խորհրդարանն այնչափ առեն ալ ծուխ խռովութեանց չտեսնուած տեսարան մը պարզելէն ետքը վերջապէս § 14 ին խրտուիլակէն վախնալով սկսաւ զործել: Չինտորագրութեան, ցբոյ օրէնքներն ընդունուած են արդէն, որմէ ետքը տարեկան ելեմտիոց առժամանակեայ հաշիւը կարգադրելու պիտի անցնին, յառաջունքն սովորական Յանձնաժողովներն ընտրելէն ետեւ:

Գաղղիոյ կարծեալ վիճակուած չէ իւր ներքին խաղաղութիւնը գտնել: Դրէյֆուսան գայթակարար արարքներուն կը յաջորդեն մին զմիւս մղելով գործաւորաց հսկայ գործադուլները. անցեալ տարւան Լը Գրըգօի երկաթագործաց հսկայ գործադուլին յաջորդեց Մոնսօ-Է-մինի բովագործաց գործադուլը, որուն այսօր յաջորդած է շարագոյն մը եւ Գաղղիոյ համար

վնասաբեր՝ Մարսէյի անառնանգառի գործառնորաց գործադուլը, որ ամիս ու կէս է կը շարունակուի երկուստեք կատաղաբար, որոնք իրաւարար չեն ուզեր ընդունիլ: Կարմիր ընկերվարականք ամէն տեսակ բռնական միջոցներով կը ջանան անարեկի զործել ուզողներն, սակայն օրէ օր կ'աճի դեղին կողմաւորութիւնը, կամ՝ զործել ուզողները: Ցայսօր հասցուած անդառնալի վնասը տասնմեակ միլիոններ արդէն կ'անցնի: Շահաւոր եւա իտալական ձենովայ նաւահանգիստը, ուր նաւերն իրենց վաճառքը կը թափեն: Իժմախա Միլըրան, իւր հարազատներն իսկ չեն թող տար որ քանի մը վայրկեան շունչ առնու:

Գերմանիա: Գուլիէլմոս կայսրն ամտոյս սկիզբներն ի Բրեմէն կառօք կայսրան գացած միջոցին, դժգոհութեան մը գոհ եղաւ, խնլացնորեալ մը բաւական ծանր պաշտպայ երկաթի կտոր մը նետելով կայսր կառքին դէմ՝ երկաթը կայսր ժախ այտին զարնուելով աչքին տակ բաւական ծանր վէրք մը կը պատճառէ: Ո սկզբան կարծուեցաւ թէ դաւաադրութիւն մ'նրաւ ըլլայ, բայց նոյնհետայն բռնուած դաւաճանն հարցաքննելով իմացուեցաւ թէ ջղագար իմար մ'առջեւին ունին. վէրքը, որուն կիսերորութիւն չտալ երեցոնել կ'ուզէին, գկայսրն Յաբաթ անկողին գամեց: — Ծննական պատերազմին համար ընդունուած 152 միլիոնի վարկը բաւական չըլլալով՝ պաշտօնարանն ուրիշ 100 միլիոն մ'ալ կ'ռգէ, որով ինչպէս ըսած է պատգամաւոր մը՝ Գերմանիոյ այս դէպ ի ծննաառաւն ձանապարհողորդութիւնն իրեն քառորդ միլիարդի պիտի նստի: — Բաւարիոյ զահուն խնամակալ Լուիստալը իշխանն ամսոյս 12ին իւր 80երորդ տօնդարձութեան, որ առթիւ թէ Բաւարիոյ եւ թէ Գերմանիոյ այլ կողմերէն համակրանաց մեծամեծ ցոյցեր կատարեցին: Աստորիոյ Փրանկիսկոս Յովսէփ ծերունի կայսրն իւր խնամոյն այս հանդիսութեանց անձամբ անդիպ գտնուեցաւ:

Իտալիա իւր ներքին վարչութեան մէջ մեծամեծ խնայութիւններ մտածորութաւոր է, գլխաւորաբար նոր թագաւորին դրդմամբ. այս նպատակաւ գիտնորական կայուն բանակը նուազեցընելու փափաք ունի. այս պատճառաւ “Երդեալ յիշգր-

կրակեղծութիւնն, իրեն միայն բեռ ըլլալուն լուրճը կը պտտուն իբր թէ գալ տարի իտալիա այս դաշն պիտի չնորոգէ: Գերմանիոյ կայսրն ամենայն ճիգ կը թափէ այս որոշումը փոխել տուառն համար: Բաց աստի դեռ չի գիտցուի թէ արդեւք առեւտրական նպատաւաւոր պայմանաւորութիւն մը ձեռք ձգելու համար մէջտեղը նետուած քաղաքագիտական լուր մը չէ՞ այս: — Սալուստրո պաշտօնականը չնչին խնդրոյ մը գոհ երթալով տապալեցաւ. անոր յաջորդեց այլեւայլ փորձերէ վերջ ժամադրեցի պաշտօնականը:

Ռուս-ամերիկեան նոր մաքսական պատեղարար մը ծագած է: Միացեալ Նահանգները կը կարծեն թէ ամէնուն կրնան գոռոզանալ, քայց այս անգամ իրենց վարպետը գտան: Ամերիկա ուզեց ռուսական ներմուծեալ շաքարին մաքուր բարձրացընել զգալապէս. Ռուսիա սիրով ձեռք կարկառեց այս նախադիմիքի փոխարինար ամերիկեան երկաթեղինաց վրայ 30 առ հարիւր մաքս գրախառ: Այս կողմէն Ռուսիան միայն չամառաւ կրնայ ելլել, ինչու որ մինչ ռուսական շաքարն հազիւ 30,000 դոլարի չափ կը մտնէ Միացեալ Նահանգները, այս յետինք իբր 30 միլիոնի փաճառք կ'արտադրեն ի Ռուսիա:

— Ուսանողաց մէջ խմորում մը ժամանակէ մ'ի վեր կը զարգանայ եւ արդէն իսկ անճաշ ցոյցերու բազմութիւն մը պատահած է ամէն համալսարանական քաղաք: Բոգոլդով ուսման նախարարին սպանմանէն ետքը՝ պաշտօնակալ մը փորձ մ'ալ փորձեց (կ'ըսուի առ վրէժխնդրութեան) Պրոքլոնոսցէփի դէմ. որ բարեբախտաբար ապարդիւն անցաւ: Վաննովսկի 78 տեղայնայ նոր նախարարը երբեմն պարզմի պաշտօնեայ 2 տարեան լիւստոր իշխանութեամբ մտադիր է կարգ կանոն հաստատել եւ հասարակաց կրթութեան մասին շատ շնորհումներ ընել: Վերջերս ելած Վերջ. Զարին դէմ դատադրութեանց լրերը, բոլորովին անհիմն են առաջոյ ըն:

Ըննական Գործեան հանգոյցը սկսած է լուծուիլ, թէ եւ ներքուստ եւ արտաքուստ նորանոր դժուարութիւններ կը յարուցուին: Ըննացող ամէնէն աւելի համակրողներն Միացեալ Նահանգներն են, որ առարձակեցին թէ պետութեանց ըննաստանէն

պահանջելու դրամական տոռաքանքն 200 միլիոն անգլ. ոսկին ջանցնին: Այս առաջարկութեամբ հանդերձ իրենք իրենց բաժինն ապահովցնելու կը ջանան պահանջելով 25 միլիոնի գումար մը, որ չափազանց բարձր է համեմատութեամբ իրենց ցայժմ ցուցած զինուորական գործունէութեան: Հապա Անգլիա, Գաղղիա, Գերմանիա, Ճաքոն, Ռուսիա ի՞նչ պիտի պահանջեն, որոնց զօրաց բանակներն իւրաքանչիւրն 10,000 բազմօք կ'անցնին: — Պետութեանց մեծ տգիտութիւն պատճառած է Ռուսիոյ ըննաստանի նետ եղական դաշնադրութիւն մը Մանչեսթրիոյ նկատմամբ, պետութիւնը բողոքնին մատուցին ճեն կառավարութեան եւ Լինոնզ-ճանգէն պահանջեցին դաշնադրոյն քննադիրն, որ սակայն չտուաւ: Ռուսիա ալ բնագիրն հրատարակել չէ ուզած առարկելով թէ Մանչեսթրիոյ գրաստանը չէ նպատակը, այլ երկրին քաղաքական բարեկարգութիւնը, եւ անկողջ ժամանակէ մ'ետքը վերստին ճեն կառավարութեան պիտի դարձնէ վարչութիւնը եւն եւն: Թէեւ Ռուսիա կը պնդէ սակայն ցայսօր ճեն կայսրը դաշնագիրը չէ ստորագրած:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԳՐԱԿԱՆ — Նաիրի-Ուրարտուի պատմութիւնն ըստ ասորեստանեայ եւ պարսիկ սեպագիր արձանագրութեանց, 66:

ԿԵՆՍԵՂՐԱԿԱՆ — Բէստէն Միքայէլ քօրիկ Տէր Պետրոսեան, 81:

ՊՆՏՄԱԿԱՆ — Ա. Նոյնաբեթուպոլսոյ զինուորանոց շինելու խնդիրը կը շարունակուի. — Բ. Նոյնաբեթուպոլսոյ ազգայինք պահանջուած նոր արտադրութիւնը կ'ընդունին. 92:

ԵՐԿՆԵՆՈՍԵԱԿԱՆ — Երկրաբանական ուսումնասիրութիւններ Գործ Ասիոյ հարաւ-արեւելեան կողմը, 108:

ԼԵՋՈՒՐԱԿԱՆ — Գաւառական քանոն, 114:

ՄԵՏԵՆԵՆՈՍԵԱԿԱՆ. — Տիմիթեազակ Կ. Զարուհարպին. — Տարուարեան Տօք. Եւ: Տարուհարկամութիւն

ԳՐԱԿԱՆ — Հայերէնին մէջ տարբարներն ինչո՞րք, 123:

ԱՅԼԵՆԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ, 125:

ԲԱՂԵԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, 126:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՊՆՏՄԱԿԱՆ ԽՄԱՐԱԿՈՐ

Կ. ՌԱՓԱԵԼ Կ. ՊԱՐՈՆՅ

ՎԵՆԵՆԵ. ՄԻԹԱՐԵԿԱՆ ՏՊԱՐԱՐՆ